

Araştırma Makalesi / Research Article

ÇORLU KAZASI VE ÇEVRESİNDE EŞKIYALIK HAREKETLERİ (1791-1808)

Pınar DOĞANAY*

ÇORLU COUNTY AND BANDITRY MOVEMENTS IN ITS SURROUNDINGS (1791-1808)

Öz

Siyasi iktidarların zayıflaması, ekonomik zorluklar, halkın fakirleşmesi gibi bir dizi nedene dayanan eşkıyalık hareketleri, devletlerin tarih boyunca en önemli problemlerinden biri olmuştur. XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı Devleti'nde baş gösteren eşkıyalık hareketleri, XVIII. yüzyılın sonuna doğru Çorlu kazasının da içinde bulunduğu Rumeli coğrafyasını etkisi altına almıştır. Kırcaali Dağlarından başlayarak iç kısımlara doğru yayılan ve Çorlu kazasını da etkisi altına alan eşkıyalık hareketlerinin Çorlu ayağı bir hayli önemlidir. Zira Çorlu, bir taraftan başkente olan yakınlığı, diğer taraftan başkentin ipe dağıtım noktalarından Tekfurdağı Limanına olan yakınlığı nedeniyle bir hayli stratejik öneme sahiptir. Eşkıya nedir, kimler eşkıya olarak nitelendirilir sorularından yola çıkarak genelden özele doğru bir anlatımın yapıldığı bu çalışmada, Çorlu'da meydana gelen eşkıyalık hareketleri ve devletin bu hareketlere karşı almış olduğu önemler ve yürütmüş olduğu mücadeleler üzerinde durulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eşkıyalık Hareketleri, Eşkıya, Çorlu, Tekfurdağı, Kırcaali.

Abstract

Banditry movements, which are based on a number of reasons such as the weakening of political power, economic difficulties, and the impoverishment of the people, have been one of the most important problems of states throughout history. Banditry movements, which emerged in the Ottoman Empire from the second half of the XVI. century, affected the geography of Rumelia, including the Çorlu county, towards the end of the XVIII. century. The Çorlu part of the

* Dr., Gazi Üniversitesi, e-posta: snpnrdoğanay@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-9733-2172>.

İntihal Taraması: Bu makale intihal taramasından geçirilmiştir.

Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur (Pınar Doğanay).

Atıf: Doğanay, P. (2021), Çorlu Kazası ve Çevresinde Eşkıyalık Hareketleri (1791-1808), 21(2), *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 143-161, <https://doi.org/10.11616/basbed.vi.898918>.

Makale Gönderim Tarihi: 17.03.2021

Makale Kabul Tarihi: 18.05.2021

banditry movements starting from the Kırcaali Mountains and spreading towards the interior is quite important. Since Çorlu has a very strategic importance due to its proximity to the capital on the one hand, and to Tekfurdağı Port, one of the capital's food distribution points. In this study, which is based on a from general to specific narrative model, after seeking answers to the questions of what is a bandit and who is qualified as bandit; it has been tried to focus on the banditry movements that took place in Çorlu and the measures taken by the state against these movements and the struggles they carried out.

Keywords: Banditry Movements, Bandit, Çorlu, Tekfurdağı, Kırcaali.

1. Giriş

Tarihin hemen hemen her döneminde bir suç olgusu olarak var olan eşkıyalık, genel olarak zor kullanmak suretiyle yol kesip baskın yapan, reayanın canına, malına kasteden grupların kamu düzenini ve güvenliğini ihlal etmesi olarak tanımlanmaktadır (Öz, 2017: 12). Kelime olarak bedbaht, talihsiz, günahkâr ve âsî gibi anlamlara gelen şaki kelimesinin çoğulu olan eşkıya, İslâm hukukunda “yol kesen” anlamına gelen “harrâbe” veya “kuttâu't-tarîk” kelimelerine karşılık gelmektedir (İlgürel, 1995: 339-358). Modern kaynaklarda ise eşkıyalar genel olarak mevcut otoriteyi tanımayan, ormanlarda, vahşi doğada yaşam süren, vergi ya da haraç ödemeyi reddeden kimseler olarak tanımlanmaktadır (Yiğit ve Oruç, 2020: 33). Hobsbawm'a göre: “Ücretleri dağıtmak üzere götüren mutemedi köşe başında soyanlardan, örgütlü âsîlere ve gerillalara kadar saldıran ve zor kullanarak soygun yapan bir grubun üyesi olan herkes yasalara göre eşkıyadır” (Hobsbawm, 1997: 11). Yetkin ise eşkıyaları: “Dağda-kırda yol kesen, hırsızlık yapan, azgın, habis ve fesatçı” bir insan tipi olarak tanımlamaktadır (Yetkin, 2003: 7). Barkey ise bu görüşlerin aksine eşkıyalığı farklı bir bakış açısı ile ele almaktadır. Öyle ki Barkey'e göre eşkıyalar: “Köylülüğü bastırmak isteyen bütün grupların yardımcısıydı: küçük muhassıllar, yerel beyler, devlet görevlileri hatta devletin kendisi gerek duyduklarında eşkıyaları kullanıyordu. Eşkıyalar, iş bekleyen paralı askerler olarak denetimi sağlamak, zor kullanarak insanları sindirmek için gerekli kadroyu sağlıyordu” (Barkey, 1999: 13). Barkey bir diğer tanımında ise eşkıyaları, kamı kaynayan, âsîlik eğilimi taşıyan delikanlılar olarak tanımlamaktadır (Barkey, 1999: 13). Modern hukukta ise eşkıyalık: “Mal zapt etmek, oç almak, suikastta bulunmak yahut memleketin dâhili emniyetini bozmak için mesken, çiftlik, ağıl, köy, değirmen gibi mahalleleri basarak veya yakarak yahut tahrip ederek veya adam öldürerek veya yollarda ve kırlarda soygunculuk yaparak veya adam kaldırarak ve bu fiillerden dolayı mevkuf ve mahbus iken firar ederek silahla dolaşmak suretiyle emniyet veya asayişî münferiden ve toplu

olarak tehdit ve ihlal etmektir” şeklinde tanımlanmaktadır (Yetkin, 1999: 8).

XIV. yüzyılda kendini göstermeye başlayan ve XVI. yüzyılda giderek daha yaygın bir hale gelen eşkıyalık hareketleri, XVII. yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti'nin de içerisinde bulunduğu Akdeniz havzasında büyük bir problem haline geldi (Özcan, 2017: 110). Nüfus artışı, ekonomik zorluklar, halkın fakirleşmesi ve siyasi iktidarların zayıflaması gibi bir dizi nedenlerle izah edilen eşkıyalık hareketlerinin ortaya çıkışını Hobsbawm iki nedene dayandırmaktadır. Hobsbawm'a göre eşkıyalığın ortaya çıkışının birinci ve esas nedeni; daha az emek isteyen ve çalışabilir nüfusun büyük çoğunluğunu istihdam edemeyen kır ekonomisi, ikinci ise; kır toplumuna entegre edilmeyen ve dolayısıyla kanun dışına itilen insanlardır (Hobsbawm, 1997: 27-29). XVI. yüzyılın ortalarından itibaren Osmanlı Devleti'nde baş gösteren eşkıyalık hareketlerinin temelinde de devletin gelişme siyasetinin sekteye uğraması yer almaktadır. Doğuda ve batıda devam eden savaşlar, zorunlu hallerde toplanan vergilerin düzenli hale getirilmesi gibi etmenler de yine Osmanlı Devleti'nde eşkıyalığın ortaya çıkmasının nedenleri arasında yer almaktadır. (Özcan, 2017: 100-111). Diğer taraftan tımarlarını yitiren ve tımarları değer kaybına uğrayan tımarlı sipahiler de eşkıyalık faaliyetlerinin ortaya çıkmasının bir başka faktörüdür. Aynı zamanda köylü kesiminin genç üyelerinin daha fazla haklara sahip olmak amacıyla kentteki medreselere doluşması da eşkıyalığın ortaya çıkaran bir başka faktördür. Zira bu kimselerin fırsat buldukça gerek kentleri gerekse kırsal alanları yağlamaya başlaması, Osmanlı toplumunda sahip olamadığı geliri kanun dışı yollarla elde etme etmeye çalışan bir grubun da ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu kimseler arasında medreselerde bulunan öğrencilerin yanı sıra makam hırsına kapılan devlet görevlileri, aşiret ve taifelerinin üyeleri gibi kimseler de bulunmaktadır (Akçadağ, 2012: 44).

XVII. yüzyıl boyunca devam eden bu grupların faaliyetleri neticesinde başta Anadolu olmak üzere Osmanlı Devleti'nin sınırları içerisinde yol kesme, ev basıp adam kaçırmaya türünde olaylar yaşanmaya başlamıştır. Öyle ki mevcut dönemde Anadolu'da yol emniyetinin sağlanamaması nedeniyle ticaret kervanları, hac kabileleri zor şartlar altında kalmışlardır (Özcan, 2017: 111). Yaşanan bu sorunlar karşısında eşkıyalığın çıkış nedenlerini ortadan kaldırmak yerine pazarlık ve bastırma siyaseti kullanarak eşkıya problemini çözmek isteyen merkezî devlet ise bu hususta başarıya ulaşamamıştır (Öz, 2017: 11-12). Nitekim eşkıyalığın çıkış nedenlerinin ortadan kaldırılmaması; XVIII. ve XIX. yüzyılın başlarında da bu faaliyetlerin devam etmesine neden olmuştur. Özellikle

bu yıllarda devam eden savaşlar, yöneticilerin birçoğunun seferlere katılması eşkıyalık faaliyetlerinin yaygınlık kazanmasının en önemli nedeni olmuştur. Zira yöneticilerin sefere katılması ile birlikte hem merkezde hem de taşrada bir otorite boşluğu yaşanmaya başlamıştır. Durumdan istifade eden eşkıya çeteleri ise buldukları bölgelerde, başına buyruk hareket ederek emniyet ve asayişin bozulmasına neden olmuşlardır (Özcan, 2017: 111).

Ege Bölgesinde, Orta Karadeniz Bölgesinde, Orta Anadolu'da ve Rumeli'de yoğun bir şekilde baş gösteren bu eşkıyalık hareketlerinin kökeninde her ne kadar benzer sebepler olsa da baş aktörleri yöreden yöreye farklılık göstermiştir. Örneğin, Canik sancağında meydana gelen eşkıyalık hareketlerinin baş aktörü kapısız levend askerleri iken (Özcan, 2017: 118) Çorlu kazasının da içerisinde bulunduğu coğrafyada etkili olan eşkıyalık hareketinin baş aktörü, merkezi otorite boşluğunu fırsat bilen âyanlardır (Özkaya, 1983, 89-92). Bu özelliği ile Barkey'in eşkıyalık teorisi içerisinde değerlendirilmesi doğru olan Çorlu'daki eşkıyaların eylemleri ise genel olarak, köyleri, çiftlikleri ve haneleri basarak yağmalamak, adam öldürmek, dağda, kırdan yol keserek hırsızlık yapmak şeklinde zuhur etmiştir. Başlangıçta âsî, azgın, fesatçı olarak nitelendirilen bu kişiler, daha sonraki süreçte devleti tehdit eden bir unsur haline gelmişlerdir.

Eşkıyalık ve eşkıyalığa benzer suç olguları üzerine bugüne kadar yapılan pek çok çalışma bulunmaktadır. Bunların bir kısmı Osmanlı toplumu genelinde ortaya çıkan eşkıyalık hareketlerini daha makro düzeyde inceleyen çalışmalar iken, bir kısmı da daha mikro düzeyde bölgesel ya da kentsel olarak ele alınan çalışmalardır. Karen Barkey'in, "*Eşkıyalar ve Devlet- Osmanlı Tarzı Devlet Merkezileşmesi*" ve derlemesi Noemi Levy ve Alexandre Toumarkine ait olan, "*Osmanlı'da Asayiş, Suç ve Ceza- 18.-20. Yüzyıllar*" adlı kitaplar, Osmanlı toplumundaki eşkıyalık, asayiş ve suç olguları üzerine yapılan makro düzeyde çalışmalardır. Diğer taraftan Sabri Yetkin'in, "*Ege'de Eşkıyalar*" ve Mithat Aydın'ın, "*Balkanlar'da İsyân*" adlı kitapları, daha bölgesel düzlemde ele alınan mikro düzey çalışmalardır. Örneklerden de görüldüğü üzere, konu üzerinde farklı bölge ve yerleşim yerlerini kapsayan çalışmalar bulunmaktadır. Ancak Çorlu özelinde yapılan bir çalışma yoktur. Oysa Çorlu'da meydana gelen eşkıyalık hareketi, başkenti ciddi anlamda sıkıntıya sokabilecek bir güce sahiptir. Zira Çorlu, bir taraftan başkente, diğer taraftan başkentin iâşe akışının merkez noktalarından Tekfurdağı Limanına olan yakınlığı nedeniyle bir hayli stratejik bir öneme sahiptir. Bu nedenle bu çalışma kapsamında, Çorlu'daki mücadelelere odaklanılmıştır.

Arşiv kaynakları temel alınarak oluşturulan bu çalışmada, ayrıca Rumeli ve çevresinde ortaya çıkan eşkıyalık hareketlerini konu edinen ve Çorlu'da baş gösteren eşkıyalık hareketlerini doğrudan ya da dolaylı olarak inceleyen çalışmalara da yer verilmiştir. Kullanılan bu kaynak eserlerin başında, 1983 yılında basımı gerçekleşen Yücel Özkaya imzalı “*Osmanlı İmparatorluğu'nda Dağlı İsyancıları (1791-1808)*” adlı eser gelmektedir. Bu eser, çalışma konumuzun da ortaya çıkış nedeni olan ve bastırılması bir hayli zaman alan dağlı isyanlarını konu edinen ilk çalışma olması nedeniyle bir hayli önemlidir. Dağlı İsyancılarının Nedenleri, Devletin Dağlı İsyancıları ile Uğraşması, Dağlı İsyancılarının Bastırılması adı altında III. bölümden oluşan bu çalışmada, Özkaya ağırlıklı olarak, devletin bu sorunla nasıl mücadele ettiği, bu mücadele esnasında kimlerin görev aldığı ve bu kişilerin görevleri esnasında ne tür hizmetlerde bulunduğu üzerinde durmuştur. Bu eserin yanı sıra bölgede baş gösteren eşkıyalık hareketlerinin önemli simalarından Tirsiniklizâde İsmail Ağa ve onun faaliyetlerinin konu alındığı, Meryem Kaçan Erdoğan, Meral Bayrak Ferlibaş, Kamil Çolak imzalı, “*Rusçuk Ayanı- Tirsiniklizâde İsmail Ağa ve Dönemi (1796-18006)*” adlı eserden de yararlanılmıştır. Çalışmada yararlanılan bir diğer çalışma ise Ahmet Hezarfen imzalı 2002 basım tarihli “*Rumeli ve Anadolu Âyan Eşkıyası I-II*” adlı II. ciltlik eserdir. Osmanlı arşiv belgelerinden bazılarının transkripsiyonunun yapıldığı bu çalışmanın II. Cildinin bir bölümde, III. Selim Dönemi'nde meydana gelen aralarında dağlı isyanlarının da bulunduğu, imparatorluğun farklı noktalarındaki eşkıyalık hareketlerine değinilmiştir. Halime Doğru imzalı 2007 basım tarihli, “*Bir Kadı Defteri Işığında Rumeli'de Yaşam*” adlı kitap da bu çalışmada yararlanılan bir başka eserdir. Özellikle kitabın beşinci bölümünü oluşturan “*Âyan Ayaklanması ve Eşkıyalık*”, Rumeli'de yaşanan eşkıyalık hareketleri ve bu eşkıyalara karşı verilen mücadelelerin anlaşılması açısından önemlidir. 2018 yılında SUTAD'da yayınlanan Eyyub Şimşek imzalı, “*Merkezi Otorite Karşısında Bir Dağlı Eşkıyası: Deli Kadri*” başlıklı makale de, araştırmamız açısından bir hayli önemlidir. Diğer çalışmalarının aksine makalenin bir kısmında Çorlu kazasındaki eşkıyalık hareketlerine de değinen bu çalışmanın temel konusu, Çorlu'daki eşkıyalık hareketlerinin de lideri olan Deli Kadri ve onun Rumeli bölgesindeki faaliyetleridir.

Çorlu kazası ve çevresindeki eşkıyalık hareketlerini konu edinen bu çalışma ise benzerlerinden farklı olarak Rumeli coğrafyasındaki eşkıyalık hareketlerini daha mikro düzeyde ele alıp incelemektedir. Eşkıya nedir, kimler eşkıya olarak nitelendirilir, eşkıyalığın ortaya çıkış nedenleri nelerdir, sorularına cevap bulunarak başlanan bu çalışmada, 1791 yılında dağlı isyanları adı altında Kırcaali'den başlayarak Çorlu'ya doğru ilerleyen eşkıyalık hareketinin Çorlu ayağı üzerinde durulmaya

çalışılmıştır. Çorlu'da baş gösteren eşkıyalık hareketi, bu hareketin ortaya çıkış nedenleri, devletin bu hareket karşısında almış olduğu önlemler ve yürütmüş olduğu mücadeleler, çalışmanın içeriğini oluşturmaktadır.

2. Çorlu Kazası ve Çevresinde Eşkıyalık Hareketleri

2.1. Eşkıyalığın Ortaya Çıkışında Zaman ve Mekân İlişkisi

1357 tarihinde Gelibolu, Konur, Bolayır, Malkara ve Tekirdağ yöreleri ile birlikte Osmanlı hâkimiyetine giren Çorlu, 1359 yılında Süleyman Paşa'nın vefatının ardından tekrardan Bizans idaresine girmiştir. İstanbul'a yakınlığı sebebiyle Bizans idaresi boyunca askerî yönden önem arz eden şehirlerden olan Çorlu, 1361 yılında Şehzade Murad'ın Trakya bölgesinde gerçekleştirdiği fetih hareketleri esnasında yeniden Osmanlı Devleti'ne kazandırılmıştır (Alikılıç vd. 2017: 28). Sahip olduğu stratejik konumu nedeniyle Anadolu ve Balkanlar arasında köprü vazifesi gören ve başkente yakın olması nedeniyle bir hayli önemli bir coğrafya içerisinde yer alan Çorlu, verimli tarım arazilere ve uçsuz bucaksız ovalara sahiptir. Bu özelliği sayesinde bir yandan devletin iâşe politikası içerisinde bir yer edinme imkânına sahip olan Çorlu, diğer taraftan eşkıyalık faaliyetleri gibi birtakım sorunlara karşı da açık hale gelmiştir. Zira Çorlu'nun da içerisinde yer aldığı Rumeli coğrafyası başta olmak üzere Bursa, Bolu, Karesi, İznik, Gebze ve çevresinde meydana gelen eşkıyalık hareketlerinin en önemli nedeni, mevcut yerleşim yerlerinin geniş tarım alanlarına ve koyun sürülerine sahip olmasıdır. Öyle ki, bu yerleşim yerlerinde binlerce koyun sürüsünün beslenmesi beraberinde bu sürülerin bakımını üstlenecek kişilere olan gerekliliği artmıştır. Ancak bu gereklilik diğer taraftan çiftlik ve sürü sahipleri için de bir ekonomik yük oluşturmuştur. Bu nedenle çiftlik ve sürü sahipleri mevcut bu ekonomik yükü en aza indirmek adına daha düşük ücretle çalışan kişilere yönelmişlerdir. Bunun neticesinde de Rumeli'den levendler ile Arnavut ve kefereler daha düşük ücretle çalıştıkları için çiftlik sahiplerinin önceliği olmuştur. Başlangıçta çoban, ırgat ve hizmetkâr olarak çalışmaya başlayan bu kişiler, kısa süre sonra eşkıyalık yapmaya, çeşitli suçlara yönelmeye başlamışlardır (Yiğit ve Oruç, 2020: 34). Ancak mevcut yerleşim yerlerinde meydana gelen eşkıyalık hareketlerinin tek nedeni bu değildir. Bilindiği üzere eşkıyalar genel olarak dağlar, iz sürülemeyen düzlük ve kıraç araziler başta olmak üzere ormanlık, bataklık ve nehir ağzı gibi ulaşılması güç yerlerde yaşamışlardır (Hobsbawm, 1997: 15). Özellikle dağlık alanlar ot ve sık ormanlarla çevrili olduğu için askerlere ve mültezimlere karşı dağ eşkıyaları için bir sığınak görevi görmüşlerdir (Yetkin, 2003: 17). Bu nedenle eşkıyalar, yaşam alanları olarak genellikle bu alanları seçmişlerdir. Çorlu ve çevresini de etkileyen ve dağlı eşkıyası

olarak ün kazanan eşkıyalık hareketlerinin ortaya çıktığı ilk yerleşim yerleri de böyle yerler olmuştur. Hareket ancak daha sonradan farklı eşkıya çetelerinin desteği ile güç bulduktan sonra merkezi kısımlara doğru yayılmaya başlamıştır (Halil Nuri Bey, 2015: 294; Özkaya, 1983: 7; Karal, 1999:113).

Diğer taraftan ticaret yollarının kesiştiği yerler ve bu yerlere yakın olan yerleşim yerleri de eşkıyalık faaliyetleri için bir hayli uygun yerler olmuşturlardır (Hobsbawm, 1997: 15). Çünkü eşkıyalar geçimlerini genellikle bu ticaret yolları ve bu yollara yakın olan yerleşim yerlerinden yaptıkları yağmalarla sağlamışlardır. Çorlu kazası da bu hususta yine eşkıyalık faaliyetleri için elverişli bir konumda olmuştur. Zira Çorlu kazasının içinde bulunduğu alan, XVI. yüzyıldan itibaren Balkanların İstanbul ve dış dünya ile ilişkilerinde önemli rol oynayan bir ticaret güzergâhıdır (Ortaylı: 1999, 215-216).

Eşkıyalığın mekânsal dağılışının yanı sıra zaman mefhumu da eşkıyalığın ortaya çıkışı için bir hayli önemlidir. Eşkıyalık hareketleri genellikle bahar ve yaz ayları gibi tarımsal kazancın üst seviyede olduğu aylarda en üst noktaya ulaşırken, karlı ve soğuk kış mevsiminde bir hayli gerilemiştir (Yetkin, 2003: 17). Çorlu ve çevresinde etkili olan eşkıyalık hareketleri de iklim koşullarından oldukça etkilenmiştir. Öyle ki iklim şartlarının zorlaştığı dönemlerde hem eşkıyaların faaliyetleri hem de devletin eşkıyalara karşı mücadelesi, daha durağan seyretmiştir.

2.2. Eşkıyalığın Ortaya Çıkış Nedenleri

Çorlu kazasında ortaya çıkan eşkıyalık hareketleri, Sultan III. Selim, IV. Mustafa ve II. Mahmud devirlerinde Osmanlı Devleti'ni uzun süre uğraştıran ve neredeyse bütün Rumeli'yi etkisi altına alan dağlı isyanlarının bir uzantısıdır. (Özkaya, 1983: 5-14) Başta Tekfurdağ olmak üzere Şarköy, İncelik, Hayrabolu, Keşan, Malkara, Çorlu ve Bergos gibi pek çok yerde etkili olan bu eşkıyalık hareketleri, (BOA, HAT. 57. 2615; HAT. 57. 2599; HAT. 66. 2873) modern kaynaklarda daha ziyade 1791 yılında ortaya çıktığı belirtilmesine karşın, (Erdoğan vd., 2009: 63) çok daha erken dönemlerden itibaren Edirne ve çevresinde ortaya çıkmıştır. (Karakuş, 2018: 299). Ancak Çorlu kazası ve çevresinde etkili olan ve dağlı isyanları olarak bilinen eşkıyalık hareketleri, özellikle Sultan III. Selim devrinde etkili olmuştur (Yılmaz, 2016: 47). Daha ziyade merkezi otorite boşluğunu fırsat bilen âyanlar ve derebeylerin faaliyetleri neticesinde ortaya çıkan ve güç kazanan eşkıya faaliyetlerinin arka planında; İstanbul'daki devlet erkânı ve diğer görevlilerin taşradaki yönetim işlerine karışması yer almıştır. Diğer taraftan rüşvet ve yolsuzluğun artması, askerinin durumunun olabildiğince bozulması, âyan

ve derebeylerinin kendi şahsi ihtiyaçlarını dâhi reayanın sırtına yüklemesi gibi pek çok neden de eşkıyalık faaliyetlerinin ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Ayrıca Osmanlı Ordusu'nda Arnavut askerlerin kullanılması da bu bölgede ortaya çıkan eşkıyalık hareketlerinin oluşumuna zemin hazırlamıştır. Zira mevcut dönemde, bölgedeki âyanların birçoğu himâyelerinde, kırkar ellişer kişilik Arnavut asker bulundurmıştır. Ancak bu askerlerin büyük bir kısmı fırsatını yakaladıkları an da kendi çıkarları için âyanları yüzüstü bırakarak eşkıyaların safına geçmişlerdir (Özkaya, 1983: 89-92). Yaşanan bütün bu sorular ve bu soruların beraberinde getirdiği asayişsizlik de bu coğrafyada meydana gelen eşkıyalık hareketlerine zemin hazırlamıştır.

2.3. Eşkıyalığın Bastırılması İçin Alınan Önlemler

Yaşanan eşkıyalık hareketlerini bir an önce bastırmak isteyen devlet erkânı ise mücadeleye Rumeli ve Anadolu'da bulunan bütün vezir ve âyanları, devletin safına çekmeye çalışarak başlamıştır. Ancak onların desteği tam olarak sağlanabilirse eşkıya karşısında önemli bir başarı elde edebileceğini düşünen devlet erkânı, ayrıca bu mücadelede görev alan tecrübeli, yetenekli devlet adamlarını da olağanüstü yetkilerle donatmıştır (Özkaya, 1983: 90-91). Bir anlamda aldığı bu önlemlerle taşradaki merkezi otoriteyi güçlendirmeyi hedefleyen devletin eşkıyalık faaliyetlerini önleyebilmek adına aldığı bir diğer önlem ise, kefalet sistemidir. Bu uygulama ile mevcut yerleşim yerinde bulunan bütün erkeklerin birbirinden mesul olma yoluyla kefalete bağlayan devlet, bu sayede oluşan asayişsizliği de minimuma indirmeyi hedeflemiştir (Yakut, 2012: 25).¹ Bunun yanı sıra devletin eşkıyalık faaliyetlerini önlemeye yönelik aldığı bir başka tedbir ise nezre bağlama uygulamasıdır. Bu uygulama ile muhalif kesimden hareketlere destek olmayacağını sözünü alan devlet, sözünde durmayanları ise para cezası veyahut beden cezası² ile cezalandırmıştır. Uygulama kapsamında aynı zamanda reayanın levend kıyafeti giymesi, ata binmesi ve silah kuşanması da yasaklanmıştır (Yakut, 2012: 26). Ayrıca barut satımı izne bağlanmış, eşkıyaya barut satımı da yasaklanmıştır. Bir yerden başka bir yere gidebilmek için ise tezkere alınması zorunlu hale getirilmiştir. Tezkeresiz olanların gitmesine izin verilmemiş, gitme gafletinde olanların ise yakalanarak hapis cezası ile cezalandırılacağı belirtilmiştir. Ayrıca bölgede ikamet eden kişilerin

¹ Bu uygulama, mevcut yerleşim yerinde bulunan bütün erkeklerin gruplar halinde mahkemeye getirilerek, her erkek bir erkeğe kefil olacak şekilde kefaletle birbirlerine bağlanmasıdır (Yakut, 2012: 25).

² Burada beden cezası olarak ifade edilen daha ziyade o kişilerin herhangi bir işte çalıştırılmasıdır.

de listelenmesi kararlaştırılmıştır. Bu sayede şüpheli olan kişilerin kolaylıkla tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bütün bunların yanında mevcut yerleşim yerlerinde görevli vezir, voyvoda ve âyan gibi kimseler ortaklaşa hareket ederek, eşkıya çetelerinin rahat hareket etmelerinin önüne geçmeye çalışmışlardır. Bu hususta kazaların mevcut durumuna göre hendekler, çukurlar açılmıştır. Diğer taraftan bütün bu önlemler alınırken ordunun ihtiyacı olan cephane, asker, zahire ve akçe ihtiyacı da mümkün olan en kısa sürede karşılanmaya çalışılmıştır (Özkaya, 1983: 90-91). Ancak yapılan bütün bu uğraşlara rağmen devlet eşkıya ile mücadelede istediği başarıya ulaşamamıştır. Bunun üzerine eşkıyaları affetme yolu ile kendi bölgelerinde veyahut civar yerleşim yerlerinde iskân ettirme fikrini gündeme getirilmiştir. Ancak bu da çözüm olmamıştır. Nitekim devlet, Çorlu'daki eşkıyalık faaliyetlerinin önemli simalarından Deli Kadri ile bu dönemde masaya oturmuştur. Serez âyanı İsmail Bey aracılığıyla yapılan görüşmelerde Deli Kadri, Hayrabolu, Pınarhisarı ve Bergos'un hâkimi olması karşılığında faaliyetlerine son vereceğini belirtmiştir. Bunun üzerine Deli Kadri'ye Bergos âyanlığı verilerek, iki yüz kadar adamıyla burada yaşayabileceği belirtilmiştir. Ancak Deli Kadri, Bergos âyanı olduktan sonra da rahat durmayarak eşkıyalık hareketlerine devam etmiştir. Deli Kadri ve beraberindeki çetelere karşı verilen mücadeleler, bu hareketinin baş aktörü olan kişilerin öldürülmeleri veyahut ecelleri ile ölmeleriyle son bulmuştur (Özkaya, 1983: 103-105; Şimşek, 2018: 282)³.

2.4. Eşkıyalığın Gelişimi ve Seyri

Devletin bastırmak için bir hayli uğraştığı affetme yolu dâhil olmak üzere pek çok yolu denediği Çorlu kazasını da etkileyen eşkıyalık hareketinin üyeleri arasında Müslümanların yanı sıra Arnavutlar, Boşnaklar, Tatarlar gibi farklı etnik ve dinî kimliğe mensup kimseler bulunmaktadır (Yılmaz, 2016:115). Lider kadrosunda Pazvandoğlu Osman, Gümülcine âyanı Mestan Ağa, Çirmen âyanı Osman Usta, Dimetoka âyanı Veysi oğlu Halil Usta, Fere âyanı Ahmet Haseki, Hasköy âyanı Emin Ağa, Rusçuk âyanı Tirsinklioğlu İsmail Ağa, Edirne âyanı Ömer Ağa, Drama nazırı Mehmed Halil Ağa, Sinap, Ali Molla, Ejderoğlu, Kara Feyzi, Çolak, Hacı Manav, Kara Ömer, Kel Ömeroğlu, Kılloğlu, İsaoglu, Tokatçıklı Süleyman, Arabacıoğlu, Devocioğlu, Macar Ali, Kanbur İbrahim, Çıtak Veli, Kara Mustafa, Korco, Kondo, Emincik ve Deli Kadri gibi isimlerin bulunduğu bu hareketin en önemli ismi Vidin âyanı Pazvandoğlu Osman'dır (Karal, 1999: 116-117; Doğru, 2007: 112; Şimşek, 2018: 270;

³ Deli Kadri de bu dönemde yakalanarak idam edilen eşkıyalardandır (Câbi Ömer Efendi, 2003: 63-64).

Özkaya, 1983: 3). Eflak'tan başlayarak Orsov, Zıştovi ve Niğbolu'ya kadar ilerleyen ve Vidin Valiliği'nde gözü olan Pazvandoğlu Osman'ın faaliyetleri eşkıyalık hareketlerinin Rumeli'ye yayılmasında ve uzunca bir süre bastırılmamasında oldukça etkili olmuştur (Cabi Ömer Efendi: 2003: 53). Rumeli'yi etkisi altına alan bu hareket karşısında, ancak Rusya ile 1792 yılında yapılan Yaş Antlaşması'nın ardından ilgilenebilme fırsatı bulan devlet, (Doğru, 2007: 112) hareketin bir an önce bastırılması için aralarında Hakkı Mehmed Paşa, Tepedelenli Ali Paşa, Çirmen mutasarrıfı Ali Paşa, Tuna Başbuğu Hamamizade Ahmet Paşa, Silistre Valisi Zihneli Hasan Paşa, Seyit Ali Paşa, Hacı Abdi Paşa, Anadolu Valisi Ali Paşa, Kaptan-ı Derya Küçük Hüseyin Paşa, Palaslı Mehmet Paşa, Tayyar Mehmet Paşa, Filibe âyanı Ömer Ağa, İşkodra mutasarrıfı İbrahim Paşa, Sirozlu İsmail Bey, Karaman Valisi Abdurrahman Paşa, Özü Valisi Mehmed Paşa gibi çok sayıda idareciyi mücadeleye dâhil etmiştir. (BOA, HAT. 259. 14930; HAT. 246. 13900; Halil Nuri Bey, 2015: 404; Jorga, 2009: 115). Özellikle Hakkı Mehmed Paşa, bu mücadeleler esnasında eşkıya çetelerine karşı önemli başarılar elde etmiştir. Ancak Hakkı Mehmed Paşa'nın bu başarısı, padişaha yakın kimseler arasında hoşnutsuzluğa sebebiyet vermiştir. Zira bu kişiler, Hakkı Mehmed Paşa'nın bu başarısının ona sadrazamlık kapısını açabileceğinden endişe etmişlerdir. Bu nedenle, Hakkı Paşa'yı eşkıyanın hakkından gelememiş, Nizam-ı Cedid düşmanı biri olarak lanse ederek padişahın gözündeki itibarını düşürmeye çalışmışlardır. Bunda da başarıya ulaşmışlardır. Nitekim Sultan III. Selim, bütün bu söylentilerin ardından 1796 yılında Hakkı Paşa'nın görevine son vermiştir (Karal, 1999, 119.; Özkaya, 1983, 44). Eşkıya çetelerine karşı verilen bu mücadelelerin bir diğer önemli ismi Tepedelenli Ali Paşa'dır. Tepedelenli Ali Paşa'nın eşkıya ile mücadelesi ise Rumeli Valiliği'ne getirilmesi ile başlamıştır. Kendisine verilen asker ve mühimmat desteği ile göreve gelir gelmez eşkıyaya karşı çetin mücadeleler yürüten (Ahmed Cevdet Paşa, 1984: 1492) Tepedelenli Ali Paşa'nın bu mücadeleleri, Rumeli'deki kimi çevrelerce rahatsızlıkla karşılanmıştır. (Sezer, 1995: 18-19). Özellikle Tepedelenli Ali Paşa'nın faaliyetlerinden hoşnut olmayan âyanlar, Tepedelenli Ali Paşa'nın Yanya mutasarrıfı iken görevini kötüye kullandığını, bazı kasaba ve köylerde askere saldırdığını, ahalden zorla para aldığını söyleyerek, Tepedelenli'ye karşı bir karalama kampanyası başlatmışlardır. Çıkan bu söylentiler üzerine inceleme başlatan Mustafa Paşa ise Divân-ı Hümayuna sunduğu raporda; söylentilerin gerçeği yansıtmadığını belirterek, Tepedelenli Ali Paşa'nın o tarz bir tutum içerisinde olmadığını belirtmiştir (Hezarfen, 2004; 287-289). Ancak çıkan bu söylentiler nedeniyle âyanların Rumeli'yi daha çok karıştırmaktan çekinen devlet, Tepedelenli Ali Paşa'yı görevden almıştır (Sezer, 1995: 18-19). Bundan

sonraki süreçte ise eşkıya çetelerini affetme yoluna giderek Rumeli'deki problemi ortadan kaldırma yolunu seçen devlet, ne yazık ki istediği başarıyı sağlayamamıştır (Yılmaz, 2016: 118). Zira aralarında Pazvadoğlu'nun da bulunduğu eşkıya liderlerinin affedilmesini fırsat bilen diğer eşkıya çeteleri ve âyanlar, bundan sonraki süreçte reaya üzerinde baskılarını daha çok arttırarak aşağıdaki haritada⁴ net olarak görüleceği üzere isyanın iç kısımlara doğru yayılmasına ortam hazırlamışlardır (BOA, HAT. 255. 14518).

Harita 1: Eşkilyalık Hareketlerinden Etkilenen Yerleşim Yerleri

Kaynak: http://www.arasickackm.com/m/istanbul_kircaali (Erişim Tarihi 28 Şubat 2021)

2.4.1. Çorlu'daki Mücadeleler

Çorlu'dan başlayarak iç kısımlara doğru yayılan bu hareketin Çorlu'daki lideri Deli Kadri'dir. Kara Feyzi ile yollarını ayırdıktan sonra

⁴ Harita üzerinde daire içerisine alınan yerleşim yerleri, dağlı isyanlarının etkisinde kalan yerleşim yerleridir. Bunun yanı sıra harita üzerinde yer almayan Filibe, Bergos ve İncecik de dağlı isyanlarından etkilenen yerleşim yerlerinden olmuşlardır. Özellikle İncecik taraflarında, Kanber ismi ile anılan eşkıya ve avenesinin bulunmakta olduğu bilinmektedir. (BOA, AE. SSLM. III. 142. 8581).

Çorlu'ya doğru hareket eden Deli Kadri ve beraberindekilerinin payitahta bu kadar yakınlaşması devleti oldukça rahatsız etmiştir (BOA, HAT. 84. 3462).. Zira devlet, Çorlu'da verilen mücadelenin eşkıyalık hareketinin seyrini tamamen değiştirecek güçte olduğunun farkındadır. Nitekim burada başarısızlıkla sonuçlanacak bir mücadele İstanbul için tehdit unsuru oluşturmaktadır. Bu sebeple derhal harekete geçen devlet, eşkıya çetelerini korkutarak bölgeden uzaklaştırmak adına Levend çiftliğinden süvariler ile Üsküdar ocaklarından tüfekçileri bölgeye göndermiştir (Şimşek, 2018: 276). Ancak, eşkıyaları korkutarak bölgeden çıkarmak o kadar kolay olmamıştır. Zira Deli Kadri ve maiyetinde bulunan beş yüz kadar âsî Çorlu'ya yakın bir çiftliğe yerleşerek (BOA, HAT. 57. 2616) neredeyse her gün yedi sekiz köyü basarak yağmalamışlardır (Şimşek, 2018: 277). Yaşanan bu yağma faaliyetlerini bir an önce durdurmak ve zor durumda kalan bölge halkını kurtarmak isteyen devlet, bu mücadelelere bin kadar süvari ve Edirne civarından beş yüz kişilik askerî kuvvetle destek olmuştur. Mücadeleye katılan askerlerin ihtiyacı olan her türlü mühimmatın da karşılanacağı belirtilmesine karşın zorlu şartlar nedeniyle yapılan yardımlar sınırlı kalmıştır (BOA, HAT. 58. 2629; HAT. 79. 3268). Nitekim devlet, bölgeye gönderilen bin kadar süvarinin ihtiyacı olan levazımın bir an önce gönderilmesini (BOA, HAT. 64. 2805) belirtse de bu destekler zamanında gelmemiştir (Şimşek, 2018: 278). İklim şartları zorlaşınca da gerekli askerî desteğin sağlanmadığı bölgeye küçük birliklerin yanı sıra yeni birlikler gönderilememiştir (BOA, HAT. 46. 2250). Bu durumu fırsat bilen eşkıya çeteleri ise yağma faaliyetlerine devam ederek geçip gittikleri yerlerde arabaları soymaya, evleri yağmalamaya, reayayı esir almaya başlamışlardır. Yeterli destek olmadan eşkıya faaliyetlerini durduramayacağının farkına varan devlet erkânı ise devletin askerî ve mühimmat desteğinin yanı sıra reayadan da destek alınması gerektiğini belirtmiştir (BOA, HAT. 219. 12047). Bunun üzerine bölgede bulunan reaya hem eşkıyaların saldırılarından korunmak hem de bu süreçte devlete destek olmak için kendi aralarından bazı kimseleri de sekban olarak görevlendirmiştir (Hezarfen, 2004: 300). Reyanın yanı sıra bölgedeki âyanların bir kısmı da eşkıya çeteleri ile bu mücadelede devletin yanında durarak mücadeleye destek olmuşlardır (BOA, HAT. 78. 3257). Bu mücadeleler esnasında zor durumda kalan reayandan bazı kimseler ise iç kısımlara doğru göç etmeye başlamışlardır. Reyanın yerini yurdunu terk etmesini fırsat bilen eşkıya çeteleri ise onların yaşadığı konutları erzak, silah, cephane vb. ihtiyaçlarını temin edebilmek için mahzen olarak kullanmaya başlamışlardır (BOA, RŞS, nr. 1710, 80/4; 86/4; 87/1). Bu yağma faaliyetleri sırasında Deli Kadri ve beraberindeki eşkıya çeteleri, Kırım Hanedanı mensubu merhum Bahtı Giray Han'ın oğullarının da malını gasp ederek Kırım Giray Sultanı

katletmişlerdir. Bunun üzerine Çirmen sancağı mutasarrıfı Mehmed Paşa ve Edirne bostancıbaşı ve âyanı, askerî birliklerle beraber eşkıya çetelerinin peşine düşerek Bergos kazasında eşkıya ile muharebeye girişmişlerdir. Bu muharebe esnasında beş yüz altı yüz kadar eşkıya Çorlu'ya kaçarak burada Kara Sekit çiftliğine yerleşmişlerdir (BOA, HAT. 56. 2567). Yaşanan bu gelişmelerin ardından sıradan bir eşkıya olmasının ötesinde devleti tehdit eden bir unsur olarak görülmeye başlanan Deli Kadri ve beraberindekilere affedilme çağrısında bulunulmuştur (Şimşek, 2018: 277). Ancak yapılan bu çağrıya olumlu cevap alınmamıştır. Bunun üzerine devlet, Deli Kadri ve beraberinde bulunan âşilerin yağma faaliyetlerini durdurmak için Serezli İsmail'i görevlendirmiştir (BOA, HAT. 151. 6379). Aldığı emir ile harekete geçen Serezli İsmail, devletin vereceği askerî desteğin yanı sıra zahire meselesinin de bir an önce çözülme kavuşturulmasının gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca Serezli İsmail bu mücadeleler esnasında bölgeye sevk edilecek askerlerin güvenliğinin sağlanması için de bir başbuğ tayin edilmesini istemiştir. Bunun yanı sıra özellikle eşkıya çetelerinin yoğun olarak bulunduğu yerleşim yerlerindeki âyan ve kadıların da mücadeleye katılmalarını önemseyen Serezli İsmail, eşkıya çetelerine silah satan ya da yardım eden âyan ve eşraftan kimseler var ise de onların derhal tespit edilerek cezalandırılması gerektiği belirtmiştir (Şimşek, 2018: 279-280).

Ancak alınan önlemler yeterli gelmemiş eşkıya çeteleri Silivri taraflarına ilerleyişleri devam etmişlerdir. Eşkıya çetelerinin bu ilerleyişinin haberi alınır alınmaz aralarında Osman Paşa, Karaman Valisi Abdurrahman Paşa ve bölge âyanlarından Kara Ahmed Haseki gibi çok sayıda isim mücadelelere destek olmak üzere harekete geçmişlerdir (Özkaya, 1993: 89). Ancak bu mücadeleler de beklenileni karşılayamayınca, Kara Ahmed Haseki ve beraberindekiler şehir merkezine geri dönmek zorunda kalmışlardır. Bu durumu fırsat bilen eşkıya çeteleri ise ilerleyişini Malkara yönünde devam ettirerek, Malkara'nın Ermeni Mahallesi'ni hedef almışlardır. Mahalleyi yakıp yıkan, reayanın canına malına kast eden eşkıya çetelerinin bu ilerleyişi karşısında savunmasız kalan Osman Paşa, yeni birlikler talep etmiştir. Bu talep üzerine bölgedeki âyanlar ve onlara bağlı kuvvetler bölgeye intikal ederek mücadeleye katılmışlardır (Şimşek, 2018: 273). Ancak yapılan bütün bu mücadelelere karşın eşkıya çetelerinin faaliyetleri durdurulamamıştır. Bunun üzerine devlet, hem devlete karşı isyan eden gruplarla mücadele edilebilecek hem de yeri geldiğinde Ruslara karşı kullanılacak bir askerî güç olarak kullanmak üzere yaklaşık 25.000 kişilik Nizam-ı Cedid birliklerini bölgeye göndermek üzere harekete geçmiştir. Ancak Nizam-ı Cedid birliklerinin bölgeye doğru hareketi, bölgede bulunan âyanları ve devlet erkânından bazı kimseleri ziyadesiyle rahatsız etmiştir. Bu isimlerden biri olan

Sadrazam Hafız İsmail Paşa da, Nizam-ı Cedid birliklerine karşıdır. Özellikle Nizam-ı Cedid savunucusu Kara Mustafa Paşa'nın sadrazam olmasından büyük endişe duyan İsmail Paşa, Tirsiniklioğlu İsmail Ağa'ya da kendi tarafına çekerek padişahın etrafındaki nüfuzlu kişileri ortadan kaldırarak devlete yeni bir düzen vermeyi planlamıştır. Bunun üzerine Edirne âyanı Dağdevirenioğlu Mehmet Ağa ile irtibata geçen Tirsiniklioğlu İsmail Ağa ve onun etrafında toplanan diğer âyanlar ve onlara bağlı kuvvetler Nizam-ı Cedid birliklerine karşı koymak amacıyla bir araya gelmişlerdir (Erdoğan vd., 2009: 116).⁵ Esas ikamet yeri Edirne olan bu birliklere Abdurrahman Paşa, İskenderunlu Mustafa Binbaşı ve Rumeli'deki âyanlar da dâhil olmuşlardır (BOA, HAT. 57. 2615). Abdurrahman Paşa ve beraberindeki birliklerin, Çorlu'ya doğru harekete geçtikleri esnada, Edirne'de bulunan eşkıya çetelerinin yanı sıra Silivri'de bulunan eşkıya çeteleri de onun bu ilerleyişini durdurmak için harekete geçmişlerdir (BOA, HAT. 81. 3366).⁶ Bunun üzerine devlet erkânı, Çorlu'da toplanan bu eşkıya çetelerinin⁷ Abdurrahman Paşa tarafından bir an önce etkisiz hale getirilmesi için gerekli desteğin sağlanmasını belirtmiştir (BOA, HAT. 255. 14600). Ancak Abdurrahman Paşa ve kapıcıbaşısı Ahmed Ağa başlangıçta, mevcut eşkıya çetelerinin orduya karşı gelecek güçte olmadığını, Salih Bey Ordusu ile uzaklaştırılmasının mümkün olduğunu belirtmişlerdir (BOA, HAT. 78. 3209). Durumun sanıldığı gibi olmadığı ise kısa sürede anlaşılmıştır (BOA, HAT. 77. 3206). Zira eşkıya çeteleri bir yandan Çorlu'da mücadelelerine devam ederken diğer taraftan Osmanlı Ordusu'nu zor durumda bırakmak için Çekmece'ye doğru hareket ederek ordunun suyunu kesmeye çalışmışlardır (BOA, HAT. 49. 2346). Bu sırada Edirne'de toplanan muhalif gruplar da Nizam-ı Cedid birliklerinin esas amacının âyanlığı ortadan kaldırmak olduğu iddia ederek devlete karşı isyan etmeye başlamıştır. İsyancıların baskınları önlemeyi düşünen devlet erkânı da Nizam-ı Cedid birliklerinin Sırp isyanı nedeniyle Rumeli valisine yardım amacıyla gönderildiğini belirten bir ferman göndermiştir. Ancak isyancılar bu fermanı dikkate almayarak Babaeski, Silivri ve Çorlu'da bulunan isyancılara haber göndererek burada bulunan Abdurrahman Paşa ve kuvvetlerine karşı ayaklanmalarını ve zahire vermemelerini tembih etmişlerdir (Erdoğan vd., 2009: 116). Bu sırada Babaseski âyanı ve

⁵ Tarihte bu olay II. Edirne Vakası olarak bilinmektedir.

⁶ Bu mücadelelere Abdurrahman Paşa'nın yanı sıra İskenderunlu Mustafa Binbaşı ve beraberindekilere yardım etmek üzere Rumeli'deki âyanlar da bin kadar asker ile harekete geçmişlerdir (BOA, HAT. 57. 2615).

⁷Bu dönemde ayrıca farklı yerleşim yerlerinden eşkıya çeteleri de Çorlu'ya firar ederek buradaki eşkıya sayısının artmasına neden olmuşlardır (BOA, HAT. 66. 2872).

beraberindekiler, örgütlenerek Abdurrahman Paşa ve beraberindeki birliklerin mücadelelerinin önünü tıkayarak, onların Edirne'ye ulaşmasını önlemeye çalışmışlardır. Bunun üzerine Abdurrahman Paşa, Babaeski'yi kuşatarak burayı ele geçirmiştir. Buradan kaçan âsiler ise Rumeli'nin farklı bölgelerine doğru harekete geçmişlerdir. Bunun üzerine devlet, Tirsiniklizade İsmail Ağa'dan Abdurrahman Paşa'ya yardımcı olmak üzere kuvvet göndermesini istemiştir. Esasen Nizam-ı Cedid hareketine karşı olan Tirsiniklizade devlete hoş görünmek adına Ahyolu Burgazı âyanı Köse Ahmed Efendi'yi âsileri bastırmak üzere Edirne'ye doğru harekete geçirmiştir. Ancak Tirsiniklizade İsmail Ağa'nın bu hamlesi devlet yanlısı görünerek yerini sağlama alma çabasının ötesine geçememiştir. Zira Tirsiniklizade İsmail Ağa, Çorlu taraflarındaki âsilere destek olmak üzere Köse Ahmed Efendi önderliğinde sekiz on bin civarındaki âsîyi Çorlu'ya göndermiştir (Erdoğan vd., 2009: 118). Zamanla sayıları bir hayli artan bu âsiler, Çorlu'da bulunan çiftlikleri basarak İstanbul'a doğru harekete geçmeye başlayınca (BOA, HAT. 35. 1783). Sultan III. Selim'in emri ile ortadan kaldırılmak üzere harekete geçilmiştir. Abdurrahman Paşa önderliğinde harekete geçen birlikler, eşkiya çetelerinin bu hareketlerine son vermek ve kazayı ele geçirmek adına Çorlu'yu topa tutsalar da başarılı olamamışlardır. Eşkiya çetelerinin Çorlu'dan çıkarılmasının mümkün olmadığını anlaşılması üzerine Anadolu ve İstanbul'dan otuz bin kişilik Nizam-ı Cedid birliklerinin Çorlu'ya gönderilmesine karar verilmiştir (Erdoğan vd., 2009: 119). Diğer taraftan Istranca Dağları civarında bulunan Tirsiniklizade İsmail Ağa'ya bağlı birliklerin, (BOA, HAT. 42. 2142) Çatalca taraflarına sarkarak bu mücadeleyi içinden çıkılmaz bir hale getirmesinin önüne geçebilmek adına da Eğribozlu Ebubekir Paşa görevlendirilmiştir (Erdoğan vd. 2009: 119). Bu esnada Tekfurdağı ve çevresi de ablukaya alınmış, Tirsiniklizade İsmail Ağa'da kendisine ait çiftlikte öldürülmüştür (Erdoğan vd. 2009: 118; BOA, HAT. 76. 3157). Tirsiniklioğlu'nun ölümünün ardından Istranca taraflarında bulunan âsilerin bir kısmı dağılmaya başlamıştır (BOA, HAT. 151. 6367), Ancak diğer taraftan Çorlu ve Silivri taraflarında bulunan yaklaşık on bin kişilik eşkiya çetesi, Abdurrahman Paşa'ya karşı mücadeleye devam etmiştir (BOA, HAT. 150. 6336). Bu mücadeleler esnasında Silivri'de bulunan Abdurrahman Paşa, kendisine tahsil edilen donanma ile eşkiyaların denizden kaçmasını önlemeyi planlamıştır. Ancak verilen mücadelenin zorlu geçeceğini anlayınca Çorlu'daki birliklere haber göndererek oraya yardıma gelmesinin bu şartlar altında mümkün olmayacağını iletmiştir (BOA, HAT. 39. 1946; HAT. 77. 3206). Yaşanan bu gelişmeler üzerine Serez âyanı İsmail Bey ve Ebubekir Paşa, uzlaşma sağlamak üzere Edirne'ye gitmişlerdir. Yapılan görüşmelerde, Abdurrahman Paşa'nın

geri çekilerek Konya Valiliği görevine geri dönmesi şartıyla barış sağlanmıştır. Bunun üzerine Serez âyanı İsmail Bey merkeze haber göndererek, Anadolu'dan gelip Üsküdar'da bekletilen birliklerin orada bekletilmelerine gerek olmadığını bildirerek (BOA, HAT. 42. 2142) askerlerin mevcut yerlerine geri gönderilmesini söylemiştir. (BOA, HAT. 63. 2759). Edirne, Tekfurdağı ve Çorlu reayası da kusurlarından dolayı affedilmiştir (Erdoğan, vd. 2009: 118).

3. Sonuç

Bu çalışmada, 1791-1808 yılları arasında Çorlu'da etkili olan eşkıyalık hareketi incelenmiştir. Yapılan çalışmada, eşkıyalık hareketinin temel nedeninin merkezi otorite boşluğu olduğu sonucuna varılmıştır. Bununla birlikte hareketin merkez noktasının Çorlu olmadığı tespit edilmiştir. Öte yandan Çorlu'daki hareketin, Kırcaali'de başlayan dağlı isyanlarının bir uzantısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ayrıca çalışmada, devletin bu mücadeleler esnasında yeterli sayıda askeri ve mühimmat desteğine sahip olmadığı tespit edilmiştir. Öte yandan devlet ricalinden ve âyanlardan bazı kimselerin el altından eşkıyalara destek olmasının, hareketin başarıya ulaşmasını güçlendirdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Diğer taraftan çalışmada, eşkıya çeteleri karşısında yetersiz kalan devletin, Nizam-ı Cedid birliklerinden de yararlanmak istediği tespit edilmiştir. Bununla birlikte eşkıya çetelerinin bastırılması adına affetme yolu dâhil olmak üzere pek çok yolun denendiği anlaşılmıştır.

Öte yandan çalışmada, eşkıya çetelerinin faaliyetlerini daha çok köyleri basmak, adam kaçırmak, adam öldürmek, evleri yağmalamak şeklinde gerçekleştirdiği sonucuna varılmıştır. Ayrıca başlarda âsi olarak nitelendirilen bu çetelerin kısa sürede devleti tehdit edecek bir güce sahip olması, çalışmanın bir diğer çapıcı neticesidir.

Sonuç olarak Çorlu'daki mücadeleler, devletin eşkıya ile mücadelede yetersiz kaldığını ortaya koymaktadır.

Kaynaklar

Arşiv Belgeleri

Ali Emîrî Tasnifi

BOA, AE. SSLM. III. 142. 8581.

Hatt-ı Hümayûn Tasnifi

BOA, HAT. 57. 2615.; BOA, HAT. 57. 2599.; BOA, HAT. 66. 2873.; BOA, HAT. 259. 14930.; BOA, HAT. 246. 13900.; BOA, HAT. 255. 14518.; BOA, HAT. 84. 3462.; BOA, HAT. 57. 2616.; BOA, HAT. 58. 2629.; BOA, HAT. 79. 3268.; BOA, HAT. 64. 2805.; BOA, HAT. 46. 2250.; BOA, HAT. 219. 12047.; BOA, HAT. 78. 3257.; BOA, HAT. 56. 2567.; BOA, HAT. 151. 6379.; BOA, HAT. 57. 2716.; BOA, HAT. 57. 2615.; BOA, HAT. 81. 3366.; BOA, HAT. 57. 2615.; BOA, HAT. 66. 2872.; BOA, HAT. 81. 3366.); BOA, HAT. 255. 14600.; BOA, HAT. 78. 3209.; BOA, HAT. 77. 3206.; BOA, HAT. 49. 2346.; BOA, HAT. 35. 1783.; BOA, HAT. 42. 2142.; BOA, HAT. 76. 3157.; BOA, HAT. 151. 6367.; BOA, HAT. 150. 6336.; BOA, HAT. 39. 1946.; BOA, HAT. 77. 3206.; BOA, HAT. 42. 2142.; BOA, HAT. 63. 2759.

Şeriye Sicilleri (MŞH.ŞSC.d)

Nr. 1710.

Araştırma Eserleri

Ahmed Cevdet Paşa, (1984). *Tarih-i Cevdet*, İstanbul: Üçdal Neşriyat.

Akçadağ, G. (2012). “16. Yüzyılda Bir Osmanlı Sancağı’nda Eşkialık Hareketleri: Malatya Sancağı Örneği”, Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 2(3), s. 43-68.

Alikılıç, D.; Topal, M.; Şahin, E. Pakırdağ, N. (2017). *Osmanlı Döneminde Çorlu Nüfus Defterlerinde*, (Ed. Süreyya A. Sağlamçubukcu), İstanbul: Çorlu Belediyesi Yayınları.

Barkey, K. (1999). *Eşkialar ve Devlet, Osmanlı Tarzı Devlet Merkezileşmesi*, (Çev. Zeynep Altok), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Beydilli, K. (2007). “Pazvandoğlu Osman”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. (34), İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi Yayınları, s. 208-210.

Câbi Ömer Efendi. (2003). *Câbî Tarihi*, (Haz. Mehmet Ali Beyhan), Ankara, TTK. Yayınları.

Çetin, A. (2017). “Kocaeli ve Hüdavendigâr Sancaklarında Eşkialık Olayları (18. ve 19. Yüzyıllar)”, *Osmanlı’dan Günümüze Eşkialık ve Terör*, (Ed. Osman Köse), Samsun: İlkadım Belediyesi Kültür Yayınları.

- Doğru, H. (2007). *Bir Kadı Defteri'nin Işığında Rumeli'de Yaşam*, İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Erdoğan, K. M.; Ferlibaş, M. B.; Çolak, K. (2009). *Rusçuk Ayanı*, İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- Halil Nuri Bey, (2015). *Nürî Tarihi*, (Haz. Seydi Vakkas Toprak), Ankara: TTK. Yayınları.
- Hezarfen, A. (2004). *Rumeli ve Anadolu Âyan ve Eşkîyası-2*, İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Hobsbawm, E. J. (1997). *Eşkîyalar*, (Çev. Orhan Akalın; Necdet Hasgöl), İstanbul: Avesta Yayınları.
- İlgürel, M. (1995). "Eşkîya", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.(11), İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi Yayınları, s. 466-469.
- Jorga, N.(2009). *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C.(5), (Çev.), Epçeli, N., İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Karakuş, S. E. (2018). *Osmanlı İdaresinde Edirne (1789-1839)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Karal, E. Z. (1999). *Selim III. 'ün Hatt-ı Humayunları*, Ankara: TTK. Yayınları.
- Ortaylı, İ. (1999). "16. Yüzyılda Rodosto (Via Egnatia'nın Marmara'daki Uzantısı" *Sol Kol Osmanlı Egemenliğinde Via Egnatia (1380-1699)*, (Ed. Elizabeth A. Zachariadou), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Öz, M. (2017). "Modernleşme-Öncesinde Osmanlı Toplumunda Eşkîyalık Hareketlerinin Niteliği ve Özellikleri", *Osmanlı'dan Günümüze Eşkîyalık ve Terör*, (Ed. Osman Köse), Samsun: İlkadım Belediyesi Kültür Yayınları.
- Özcan, S. (2017). "XVIII. Yüzyılda Canik (Samsun)Sancağında Eşkîyalık Hareketleri", *Osmanlı'dan Günümüze Eşkîyalık ve Terör*, (Ed. Osman Köse), Samsun: İlkadım Belediyesi Kültür Yayınları.
- Özkaya, Y. (1983). *Osmanlı İmparatorluğunda Dağlı İsyancıları*, Ankara: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Basımevi.
- Sezer, H. (1995). *Tepedelenli Ali Paşa İsyanı*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Şimşek, E. (2018). Merkezi Otorite Karşısında Bir Dağlı Eşkîyası: Deli Kadri, *SUTAD*, (44), s. 269-287.
- Yakut, E. (2012). “Osmanlı Hukukunda Bir Suç Olarak Eşkîyalık ve Cezalandırılması”, *Kebikeç*, 33, s. 21-34.
- Yetkin, S. (2003). *Ege’de Eşkîyalar*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Yılmaz, E. O. (2016). *Militarization Of Ottoman Rumelia: The Mountain Bandits (1785-1808)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yiğit, İ.; Oruç, E. (2020). “Osmanlı Anadolu’sunda Eşkîyalık ve Mekân (1565-1566): 5 Numaralı Mühimme Defteri Üzerinden Bir Değerlendirme”, *Ege Coğrafyası Dergisi*, 29 (1), s. 29-43.
- http://www.arasikackm.com/m/istanbul_kircaali (Erişim Tarihi 28.02.2021).